

ФАМИЛИЯ



Учителката и нейните ученици - радостни срещи, които се помнят дълго.

4 истории на учителката Марта Радева

Да си преподавател е преди всичко отдаденост на човешината

1. Учителката с велосипеда

Вероятно си избрах професията не по призвание, а защото в моя дотогавашен 18-годишен свят най-голямо значение имаха учителите и учениците. Знаех, че съм притеснителна, че се смущавам, когато съм пред по-голяма аудитория, дори, че пиша по-добре, отколкото говоря.

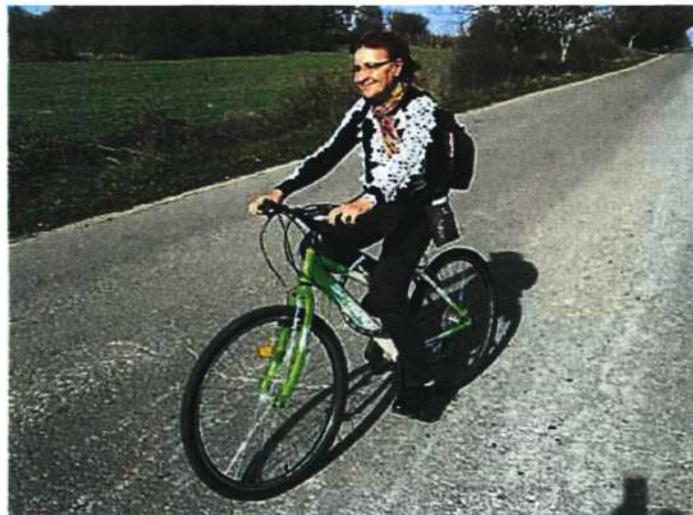
И наистина първите месеци и години опитах разтреперана на работа и сякаш на едно много дълбоко ниво не си давах сметка, че вече съм учителката, а не ученичката. Даже в началото Райна Ценова, опитна и остроумна гимназиална учителка, прекъсна едно мое смутено обяснение с думите: „Добре, добре, моето момиче! Разбрах те“.

Постепенно обаче една моя мечта, с която се запътих към учителството, започна да се сбъдва: да не постъпвам с учениците си така, както не ми харесваше да постъпват някои мои преподаватели. По този път, разбира се, ми помагаше примерът на няколко от изключителните учители, които съм имала, и на първо място преподавателя ми по български език и литература Иван Иванов. Стараех се и аз – подобно на него – да търся и развивам доброто у всяко дете. Е, разбира се, грешки съм допускала много: и в началото, и дори в зрелите си години.

Топлят ме обаче думите на бивши ученици, особено когато съм имала проблеми с тях и са изглеждали трудни деца. Едно от тия момичета, вече зряла жена, минала през „брутални изпитания“ (както тя самата се изрази), ми каза: „Тогава разбрах, че за

МАРТА РАДЕВА

е родена в Разград, но работи като учителка по български език и литература в гр. Провадия, а една година – като командирован преподавател в Украйна. През 2010 г. е избрана за учител на годината в конкурса на СБУ. Два пъти – през същата 2010-а и през 2021 г., е наградена с почетното отличие „Неофит Рилски“ за постигнати високи резултати в образованието. Публикувала е статии, свързани с образованието и с обществени проблеми, във В. „Сега“, „Дневник“, „Учителско дело“, „Азбуки“ и др. Участвала е в публицистични предавания в БНР. Има литературноизследователски текстове в специализирания печат и разкази в отделни сборници. Съставител е на помагалото с тестове за обучение на седмоласници и на книгата „Цончо Радев. Афоризми, сентенци, размисления, задявки“. Тя и нейни ученици са получавали отличия в национални литературни конкурси за своите разкази и есета. Работи като редактор и преподавател по български език и литература в Нов български университет и в образователната платформа „Уча се“.



Велосипедът е удобен превоз за посещения при ученици.

теб е важен всеки човек. Всеки! Даже аз, която бях невъзможна“. А друга млада жена, която някога подлагаше на изпитание търпението ми със своенравния си характер, ми писа: „И



СНИМКИ:
ЛИЧЕН
АЛБУМ

литературни конкурси, справяли са се отлично на олимпиади, матури, конкурсни изпити. Но истински победител съм се чувствала, когато след време са ме срещали някогашните „трудни деца“, до чийто домове (понекога в околните села) често съм препускала с велосипеда си – за да видя как живеят, да разговарям с родителите им или с бабите и дядовците (когато майките и бащите са в чужбина)... „Вие сте като Доктор Куин, лечителката“ – ми беше казала веднъж бабата на едно такова дете, когато ме видя с колелото.

2. Любов от разстояние

Много думи се изписаха против дистанционното обучение. Но за мен то беше любов от разстояние.

Ако преди това децата бяха навиквани, че се разсейват с телефоните и таблетите си, сега точно екранът се оказа „правилното място“, където трябва да са приковани часове наред. И ние, учителите, до късно вечерта се налагаше да бъдем на разположение: да проверяваме домашни, да помагаме, да отговаряме → 28

продължавайте да вярвате в хората дори когато те не вярват в себе си“...

Разбира се, през годините съм се разваляла на успехите на силните си ученици: на тия, които са печелили

27 → на въпроси. Оплаквахме се от обезсърчиването, натрупаните килограми, уморените си очи, но искахме да направим възможно най-доброто за децата в този момент. Е, не всички. И сред учениците ни далеч не всички бяха настроени да помогнат това да се случи. Някои от по-големите „влизаша в часа“, гушнаха телефона под завивката си и с оправданието, че нямат камера, а после така дълбоко заспиваха отново, че не можехме да ги „изкараме“ от виртуалната класна стая в края на урока.

Никак не липсваха изпитания: нали всеки ден се вмъквахме в домовете на хората, а и те в нашите домове. Веднъж зададох въпрос на едно момче, то си замълча и аз се насочих към друго дете. В този момент обаче чух яросан глас: „Не те ли е срам?! Да не можеш на такъв елементарен въпрос да отговориш!“. И на камерата видях как една бойна възрастна жена погна внука си с шамари, а той с плач изхвърча през вратата на стаята. Продължих урока, като че ли нищо не се е случило. След часа потърсих жената по телефона и се постарях да я успокоя. Знаех, че родителите са разделени и тя сама отглежда детето. Разубедих я в решението, което беше взела: да изпрати внучето си на село и да не участва в часовете, щом е толкова небрежно.

Нещата в този случай се развиваха добре. Дали заради свърхотговорността на баба си, дали заради моята помителна намеса, това момче стана едно от най-ученолюбивите в класа. Ако преди това му пишех четворки, когато се върнахме отново в училище, вече получаваше петици и шестници по български език.

И други деца разцъфтяха след това обучение – някои от по-притеснителните момичета и момчета точно пред екрана, в уютна на дома си, придобиха смелост и самочувствие. Немалка роля за това изиграха и родителите им. Мисля, че именно през този период беше най-осезателна помощта на семействата. Имах чувството, че във всеки мой час изнасям открит урок: пред двайсетина ученици и пред още толкова, ако не и повече, деца и възрастни.

3. Цончо Родев пишеше и живеше талантливо

В прогимназията имах много добър учител по история – Пеньо Рузов. Не знам какво точно правеше този човек – даваше ни някакви цветни планове на уроците, специални таблички с ключови гуми и други такива магически неща, на уроците ги научавахме още в клас и не си спомням в тези часове да ми е било скучно. Именно той ми каза, че ако искаме да знаем повече за Ивайло и неговото въстание, можем да потърсим книгата на Цончо Родев „Наричаха ме Желязната ръка“. Веднага я намерих и я прочетох, както се казва, на един дъх. Тогава не съм и предположала, че след триесетина години ще се запозная с автора ѝ.

Най-напред съдбата ме изпрати да стана учителка в родния ми град – Провадия. А после един колега, Борис Икономов (с когото са били стученици), ме помоли да напиша нещичко за творчеството му, тъй като щеше да гостува в един клуб. Така се запознах с този толкова интересен човек, който сътворява от живота литература и литературата превръща в живот. Оказа се, че не само кичише на Цончо Родев са убекателни. Всеки разговор с него беше по-интересен и вълнуващ от много книги, които някога бих чел. Набеген за син на „народен враз“, младият Родев (който е бил в



В Младежкия театър в Киев.

4 истории на Марта Рагева



Във влака Марта Рагева съчетава две любими занимания – пътуването и четенето.

Марта Рагева представя книга за Цончо Родев.

последния гимназиален клас през 1944 г.), е подложен на репресии. С много перипети успява да завърши право в Софийския университет, но му е забранено да практикува и така го намира литературата, която въщност му е призвание още от детските години.

Аристократ по произход и преди всичко по душа, писателят и неговата сестра Йоланта (лекарка в Швейцария) не таяха омраза към родния си град, където е бил разстрелян техният баща, известен адвокат с цялостна гражданска позиция. Напротив, до края на дните си правеха щедри дарения за Провадия: за болницата, за нов храм, за читалището, за средношколски литературен конкурс.

Когато Цончо Родев ми е разказвал случаи от детството си в това село сред скалите дълго и тясно градче, винаги съм се чудила дали се докосвам само до спомените му, или до пръстите му творческо въображение. Обясняваше ми, че животът в България в годините непосредствено преди Втората световна война бил доста благополучен и хармоничен. Освен че нямало големи социални контрасти, нравственият облик на хората бил на високо ниво. Почти непознати били кражбите. Живеела тогава на улица

„Св. св. Кирил и Методий“, близо до църквата, една медицинска сестра. Тя имала куче (не се сещам за породата му) – Шаро. Понякога окачала на врата му кошница, разделена на части. В кошницата имало пари и бележка какъвто трябва да се купи. Кучето отивало право в Халите, при месаря. Месарят прочтал бележката и слагал в кошницата онова, което кучето трябвало да „купи“, като си утвържал точно толкова пари, колкото струва; ако трябва, връщал ресто. После изпращал кучето (според указанията в бележката) при зарзаватчицата, млекаря, пекаря... Никой не посягал нищо на парите, които кучето носи; нищо на продуктите – по обратния му път до дома. Всички го познавали и ценели като една от местните забележителности.

Цончо Родев беше приел като свой дълг да направи паметник в Провадия на невинните жертви на Народния съд. Успя да го осъществи с лични средства и със съдействието на Общината няколко месеца преди да си отиде – през есента на 2011 г. Разказа ми, че е мислел да постави надпис „В памет на невинните жертви на т. нар. Народен съд“ (цитирам по памет). Но наскоро се явява баща му и го пита: „Ти само това ли мислиш да напишеш?“. И в

този сън синът вижда лист с гумите, които сега са изписани на паметника: „Те вярваха в Бог и обичаха България“.

Когато в началото на 2012 г. погребваха праха на Цончо Родев в семейната гробница във Варна, приятелите му пуснаха „Шуми Марица“.

А преди това, на поклонението в софийската църква „Св. София“, долетяха бели гълъби, които кацаха по ръцете му. Пряхме този факт като чудо и белетристката Соня Келевджиева го разказа в местния славенски вестник.

4. С Украйна в сърцето

Атанас Далчев има едно носталгично стихотворение за Париж – „Защо не можем наведнъж да бъдем в тук, и там...“. Сещам се за него, когато си мисля за Украйна. През учебната 2014/2015 година бях командирована в украинския град Била Церква, на 80 км от Киев, в Първо средно училище със засилоно изучаване на полски и български език. Бях единствената българка в целия 250-хиляден град и месеци наред можех да си говоря на български само с колежата си Андрий Бугузай, който беше роден в Бердянск и още помнеше езика, на който общувал с баба си – бесарабска българка.

Животът на тази земя ми даваше една особена свобода, тъй като малко хора ме познаваха – мен, сблъскалата да бъда „като във вишрина“ в своето малко градче. И в същото време ме натоваляваше с немалка отговорност – знаех, че от моето поведение всички, които срещам, ще съдят и за България. Петокласниците забелязха, че пиша в тетрадките им с една особена химикалка с гумичка, и едно момченце ме помоли да му я подаря. Дадох му я с удоволствие и тогава видях, че групите деца се натъжиха. Вечерта се съвържах по скайп със стъпруга си и го помолих да купи толкова от тия химикалки, колкото бяха моите ученици от пети клас, доколкото си спомням, над 45. И наистина след около месец пристигна по пощата колет от България и всички деца гържяха щастливо в ръцете си светлокафявите химикалчета със сини гумички и ги изпробваха в тетрадките си.

От това време ми остана и едно груго приключение. В празничните дни около 1 май тръгнах за Харковска област, за да търся гругарчето си, с което си пишехме, когато бях в прогимназията. Наташка беше от село Лукьянцы и не знаех нищо за нея, откакто бяхме завършили училище. Пътувах с нощен влак, спях в коридора, пих от традиционния за тези пътувания горещ чай, гледах театър в Харков и съвсем на късмет взех от автогарата автобус за селото на приятелката си. Навсякъде по пътя срещях добри хора, които се чудеха на приключенския ми дух и на оптимизма ми, но любезно ме упътваха. Накрая стигнах до Лукьянцы – позападнало село със следи от някогашно благополучие и дори с няколко полуразрушени жилищни блока. Намерих къщата, майката и сина на Наталия (той живееше недалеч със семейството си). Самата Наташка, която междувременно беше завършила ветеринарна техника, обаче имаше втори брак в съседно село, намиращо се... в Русия. Така и не успяхме да се видим. Обад ми се веднъж по телефона, докато бях в Украйна, прознала, че съм изменила толкова километра, за да я намеря.

Как ли разговоря днес Наташа със сина си и с майка си, които живеят близо до Харков?